

CONTRIBUȚIA CAPITALULUI BANCAR ITALIAN LA ÎNSCRIEREA UNOR ÎNTREPRINDERI ROMÂNEȘTI ÎN CIRCUITUL ECONOMIC EUROPEAN. FILIERA ELVEȚIANĂ

Anca Stângaciu*

Abstract: *This article analyzes the contribution of Italian banking capital to the development of Romanian financial and industrial structures. Particular attention is paid to participation, financing, and lending, as these actions allowed Italian finance to participate in the capital increase of some Romanian companies and get involved in their management and organization. The article also deals with the provision of Italian technology and equipment to the Romanian industry, thus documenting the conditions that led to the professionalization of the companies' workforce and management. Last but not least, the article reports on the contribution of Italian banking capital to the integration of some Romanian companies into the European economic cycle through their integration into large European groups. The most important example in this regard are the companies of the Foresta Română Group, which were first integrated into the Foresta S.A. Milan Group and later into the Swiss groups Foresta Svizzera Romena S.A. Holding, Zurich and Foresta Romena Holding, Zürich.*

Keywords: Banks, Italian capital, Swiss concerns, capital, management

Raportarea paradigmatică la finanța elvețiană a fost universală, directă și indispensabilă, având în vedere relevanța forțelor financiare elvețiene în cadrul sistemului monetar și bancar interbelic și cu atât mai evidentă și necesară în cazul finanței italiene, care s-a dovedit dependentă de marile piețe financiare și, în consecință, nepregătită să mobilizeze capitaluri foarte consistente pe piața investiționară internațională. Limitele sistemului bancar financiar italian și apoi dificultățile din perioada mării crize economice a adâncit necesitatea apelului la finanța elvețiană.

De altfel, după primul proiect privind crearea unei bănci italiene moderne, inițiat în 1894 de către Otto Joel¹, bancher german naturalizat în Italia și director al Băncii Generale, în 1894 a fost redactat de către un

* Conf. univ. dr., Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca; e-mail: astangaciu@yahoo.com.

¹ Otto Joel s-a născut în Danzig (azi Gdansk) la 13 mai 1856 în cadrul unei familii germane de origine evreiască. În anul 1910 va obține cetățenia italiană. Profesional, din 1887 va lucra la Banca Generale unde va rămâne până la lichidarea acesteia în 1894. Joel a reprezentat alături de un alt bancher notoriu al băncii milaneze – Federico Weil – curentul promovării intereselor mai cu seamă germane, în interiorul Băncii Commerciale Italiana. Ca și director central și administrator delegat al băncii milaneze, el a contribuit la deplina dezvoltare a acestui institut italian în epoca giolittiană.

consorțiu de bănci germane și elvețiene un document care propunea fondarea unui institut bancar la Milano, cu un capital social de 20 milioane lire². Deși documentul nu viza crearea unei bănci universale de tip german, ci doar constituirea unui institut de emisiune, el a fost considerat de către unii bancheri drept un „proiect colonialistic” datorită pretenției reprezentanților băncilor germane și elvețiene de a obține monopolul operațiunilor în cambii³. În sfârșit, tentativa din septembrie 1894 s-a dovedit încununată de un evident succes, datorită eforturilor Băncii Bleichröder din Berlin care a dus la crearea la Milano a *Băncii Commerciale Italiana*, pe scurt *Comit*. Pe de altă parte, chiar dacă obiectivul principal al proiectului a avut în vedere, în primul rând, avantajoase operațiuni în favoarea statului italian el nu a eliminat aprioric activitățile tipice ale unei bănci mixte de tip german⁴.

Ca afiliată a Băncii Commerciale Italiana în România, *Banca Commerciale Italiana e Romena*, pe scurt *Romcomit*, a urmat din punct de vedere al strategiei bancar-industriale, în linii generale, aceleași direcții de interes îndreptate spre domeniul metalurgic, forestier, minier și comercial. De altfel, implicarea într-un anumit sector industrial a întrunit acțiunile și interesele reunite ale ambelor bănci, în strânsă colaborare cu institute bancare sau societăți comerciale din rețeaua *Comit*, precum societatea elvețiană SICMI sau cu forțe financiare private, precum Camillo Castiglioni⁵. În fapt, demersurile investiționare promovate de către *Romcomit* s-au înscris într-o tendință mai amplă care a presupus crearea unui complex de interese financiare, industriale și comerciale în întreaga Europă Central-Orientală, interese controlate de Milano, dar gestionate formal de către SICMI. Concernul elvețian a fost o instituție preferată de *Banca Commerciale*

² Gianni Toniolo, *Cent anni 1894-1994. La Banca Commerciale e l'economia italiana*, Banca Commerciale Italiana, Archivio Storico, Milano, Fiesole, Nardini ed., 1994, p. 27.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 28.

⁵ Născut la Triest, punct de interferență între diferitele cercuri de afaceri europene (italian, german, austriac), Camillo Castiglioni a avut o biografie fascinantă, la începutul secolului trecut remarcându-se atât ca investitor, cât și în calitate de consultant financiar al Curții veneze sau al *Anglo Österreichische Bank of Vienna*, fapt care l-a apropiat foarte mult de lumea investițiilor austriece. Devenit cetățean italian, dar și președinte al Băncii *Allgemeine Depositen Bank* din Viena, Castiglioni a luat inițiativa după Primul Război Mondial pentru achiziții bancare și industriale majore în zona fostului Imperiu Austro-Ungar și a Italiei. De fapt, trebuie spus că dintre investitorii care au dezvoltat afaceri în afara Italiei, Castiglioni a avut cea mai spectaculoasă carieră financiară, implicarea sa în multiple acțiuni participative din Europa Centrală și Balcani, garantându-i ascensiunea bancară și industrială, dar și oportunitatea reprezentării intereselor capitalului italian, în special prin stabilirea unor relații strânse între statul italian și puternicul institut bancar – *Banca Commerciale Italiana*.

Italiana în acțiunile sale investiționare, grație capacității sale de autofinanțare și comunicarea cu forțe financiare de pe piața mondială de capitaluri, în special americană și engleză. Referitor la Camillo Castiglioni, acesta a facilitat băncii milaneze acumularea de acțiuni și pătrunderea pe piața investiționară românească⁶. În ansamblu, se poate afirma că direcțiile de investiție ale Băncii Commerciale Italiana e Romena s-au profilat în funcție de interesele capitalului italian în această parte a Europei.

Nuanțând, trebuie spus că în materie de participațiuni, procedura achiziționării de acțiuni în cadrul unor societăți industrial-bancare românești după 1923–1924, nu a mai însemnat depozitarea lor în dosarul băncii milaneze, ci în dosarul unor societăți *holding*, societăți controlate însă de banca italiană⁷. Materialele arhivistice care cuprind corespondența Băncii

⁶ În România perioadei interbelice, *Banca Commerciale Italiana e Romena* a achiziționat prin Camillo Castiglioni acțiuni la Fabrica de Vagoane *Astra* Arad și la Fabrica de Hârtie Petrifalău București, acțiuni care au fost gestionate în fapt de către *Società Internazionale di Credito Mobiliare e Immobiliare*, Lugano aflată sub controlul direct al băncii milaneze. De altfel, *Banca Commerciale Italiana* a reușit să își extindă foarte mult zona de influență în perimetrul forestier al Europei Central-Orientale prin intermediul acestui celebru investitor. Astfel, *Allgemeine Depositen Bank*, condusă de către Castiglioni a fost deținătoarea încă din perioada antebelică a unor consistente exploatări forestiere în Transilvania, zona Ciuc și Bistrița Năsăud. Ulterior, după 1919, *Depositen Bank* a fost interesată de deținerea unor întreprinderi forestiere în zona Vrancea (Tișița). Prin cedarea în beneficiul Băncii Commerciale Italiana a acestor exploatări forestiere, *Allgemeine Depositen Bank*, respectiv Camillo Castiglioni, au contribuit la puternica întărire a pozițiilor finanței italiene. În mod particular, Castiglioni a facilitat trecerea controlului acționar de la grupurile austriece, dominante până la 1914 în regiune și în ramură, către finanța italiană. În ceea ce a privit subscrierea considerabilă făcută de Camillo Castiglioni la fabrica *Astra* Arad, trebuie spus că ea a permis o prezență majoritară a capitalului italian încă de la începutul anilor '20. Astfel, în anul 1921, Camillo Castiglioni a subscris la capitalul social al *Astrei* de 75 milioane lei, 50 milioane lei, echivalentul a 75.000 acțiuni, iar *Romcomit* a subscris 13 milioane lei, echivalentul a 26.000 acțiuni, ceea ce însemna deținerea de către capitalul italian a unui procent de 84% din totalul capitalului social al societății metalurgice. Alături de *Romcomit* și Castiglioni au mai subscris la *Astra* Arad: *Banca Marmorosch Blank*, *Banca de Credit Român*, *Banca Agrară din Cluj*, Mauriciu Blank și Uzinele de Fier și Domeniile din Reșița S.A. Rezultă de aici faptul că, atât prin Castiglioni, cât și prin *Romcomit* poziția capitalului peninsular la *Astra* Arad a fost una extrem de consistentă, în fapt predominantă. Confruntat cu grave probleme financiare, Castiglioni a cedat la începutul anului 1924 un număr de 73.748 acțiuni *Astra* Arad, acțiuni depuse în dosarul SICMI de pe lângă *Romcomit*. Archivio Storico della Banca Commerciale Italiana (Milano) [infra: ASBCI], fondo Ufficio Finanziario [UF], cartella [cart. 32], fasc. 1, fila [f.] 1, Lettera per C. Castiglioni, 17 gennaio 1924.

⁷ Începând cu anii '20, concomitent cu expansiunea sa teritorială, *Banca Commerciale Italiana* și-a concentrat participațiunile externe sub forma societăților de tip *holding* care au asigurat în timp controlul și direcția economică a unui mare număr de alte societăți

Commerciale Italiana cu afiliata sa din România și diferite structuri *holding* dezvoltă modul în care s-a realizat comunicarea între casa madre–afiliate–*holding*. Principiul a fost acela al achiziționării de acțiuni *Romcomit* de la acționari ai băncii italo-române, pentru contul unei societăți *holding*, precum *Società Internazionale di Credito Mobiliare ed Immobiliare* sau altfel spus SICMI Lugano⁸. SICMI era o societate italiană controlată direct de către Direzione Centrale Milano și care reprezenta astfel interesele acționare ale aceleiași Bănci Commerciale Italiana.

Società Internazionale di Credito Mobiliare ed Immobiliare a fost creată la Lugano, în anul 1921 de către *Banca Commerciale Italiana*, Milano și *Banca della Svizzera Italiana*, Lugano. Această din urmă bancă a fost creată în anul 1910, constituindu-se ulterior într-una dintre cele 14 filiale ale Băncii Commerciale Italiana, Milano. Crearea SICMI a fost o consecință a dezvoltării teritoriale a băncii milaneze, respectiv a deciziei concentrării participațiilor sale externe pe lângă societățile de tip *holding*⁹. SICMI a cotrolat o altă societate financiară, *Justa* și a fost administrată ea însăși de către Milano, printr-un oficiu al Direcției Centrale.

Foresta, *Società Anonima per l'Industria ed il Commercio del Legname*, cu sediul la Milano a fost fondată la 11 decembrie 1919 sub egida Băncii Commerciale Italiana și a participării lui Camillo Castiglioni, cu un capital social de 50 milioane lire italiene¹⁰. Scopul declarat al societății a fost acela de achiziționare, producere și comercializare a lemnului în diferite regiuni ale Europei.

numite subsidiare. Participările industriale ale Băncii Commerciale Italiana în România au presupus astfel colaborări între banca milaneză, *Banca Commerciale Italiana e Romena* și diferite holdinguri (de pildă *Società Internazionale di Credito Mobiliare e Immobiliare*), societăți comerciale sau de credit din interiorul sistemului *Comit*.

⁸ Într-o scrisoare a băncii italo-române către SICMI, Lugano din 20 septembrie 1926 se arată că *Banca Commerciale Italiana e Romena* a achiziționat pentru contul SICMI de la Ilie Dinu, agent oficial de schimb, 300 acțiuni *Romcomit*, conform instrucțiunilor SICMI, la cursul de 576 lei, Ibidem, Lettera per SICMI, Lugano, 20 settembre 1926.

⁹ Benedini Rosanna, Laura Contini, Zighetti Marco, *Banca Commerciale Italiana, Archivio Storico, Collana inventari, Servizio estero e rete estera*, Milano, Arbizzano ed., 1997, p. VI.

¹⁰ La constituirea Forestei S.A. Milano, *Banca Commerciale Italiana* a contribuit cu 40.200.000 lire, Camillo Castiglioni cu 4.000.000 lire, *Banca Italiana di Credito Commerciale* cu 3.900.000 lire, *Banque de Paris et de Pays Bas* cu 1.000.000 lire, Sir Dalziel Davison și Frank Henry Houlder cu 250.000 lire, respectiv, Crespi Silvio, Porro Carlo, Iosif Toeplitz, Mariano Petronio, Adler Roberto, Aladar Fonagy, Bela Grosz și dr. Oscar Goldfinger fiecare cu 50.000 lire. Cele 500.000 acțiuni ale noii societăți au fost în valoare de 50 milioane lire, dat fiind raportul de 100 lire/acțiune. Vezi „Analele Băncilor”, București, 1922, an IV, nr. 1, p. 110–111.

Deoarece *Foresta Milano* a imobilizat foarte multe resurse în primii săi 4–5 ani de activitate, a fost necesară o reorganizare financiară a acesteia. Un punct nodal în direcția echilibrării situației sale financiare l-a constituit perfectarea Convenției din 25 iulie 1924 cu *Trust Maatschappij voor Houtbelanger* din Amsterdam, firmă olandeză aflată sub garanția societății fraților Max, Siegfried și Arturo Rosenberg din Monaco¹¹. În cadrul acestui acord, *Comit* a reușit să stabilească prin prevederi clare propriile raporturi de credit și finanțare cu *Foresta Milano*, care era de altfel, puternic îndatorată băncii. Textul înțelegerii bilaterale cuprinde declarația Băncii Commerciale Italiana privind deținerea de către aceasta a majorității capitalului social la *Foresta Milano*, plus 43% din totalul acțiunilor societății *Göetz*¹². Măsurile luate au avut pentru *Foresta S.A. Milano* semnificația asigurării unei gestiuni mai eficace, de asemenea au echivalat cu o relativă consolidare a poziției sale investiționare în industria forestieră europeană.

După reducerea capitalului în iulie 1924, un moment important din perspectiva recapitalizării *Forestei* l-a reprezentat intrarea în concern a firmei *Aktiengesellschaft für Holzwerke* din Zürich¹³, firmă fondată de către frații Rosenberg. Concernul elvețian s-a angajat în a gestiona, respectiv în a recapitaliza concernul, subscriind la capitalul acestuia 25 milioane lire italiene, la care s-au mai adăugat 5 milioane lire italiene ale Băncii Commerciale Italiana¹⁴.

Din punct de vedere tehnic, începând cu anul 1924 *Foresta Milano* a procedat la o schimbare profundă de strategie, prin favorizarea activităților de exploatare și comercializare, în detrimentul ciclului productiv vertical de transformare a lemnului (semifabricare, fabricare).

Noua convenție încheiată în august 1926 între *Banca Commerciale Italiana Milano* și *Aktiengesellschaft für Holzwerke* a schimbat radical configurația gestiunii și a structurii *Forestei S.A. Milano*. Conform Convenției, concernul *Holzwerke* urma să-și modifice statutul social pentru a deveni *Foresta Svizzera Romena S.A. Holding*, după ce își ceda acțiunile și datoriile

¹¹ În esența sa, acordul bilateral a prevăzut echilibrarea balanței de plăți a *Forestei milaneze* prin „substanțiala diminuare a capitalului [acesteia] de la 100.000.000 lire italiene la 30.000.000 lire italiene”. Arhivele Naționale, Filiala Municipiului București (București) [infra: ANFMB], Fond Banca Commerciale Italiana e Romena [infra: BCIR], dos. nr. 3426/1922-1929, f. 12.

¹² *Ibidem*.

¹³ ASBCI, Sofindit [infra: SOF], cart. 231, fasc. 3, Promemoria, *Foresta Romena Holding*, f. 2.

¹⁴ Gian Carlo Falco, *op. cit.*, p. 146.

nou constituitei *Lignum Holding A.G.*¹⁵. *Lignum Holding* a fost creată în urma acordului dintre *Banca Commerciale Italiana* și *Holzwerke*, fiind controlată de către Banca *Schroeder* din Londra, *Warburg* din Hamburg și *Auffhauser* din Monaco. Băncile amintite, împreună cu *Banca Commerciale Italiana* urmau să se constituie în acționarii și finanțatorii cei mai importanți ai societății *Lignum Holding*¹⁶. Potrivit Convenției, *Banca Commerciale Italiana* accepta transferarea activității Forestei S.A. Milano către nou constituita societate elvețiană: *Foresta Svizzera Romena S.A. Holding* (credite etc.)¹⁷.

Foresta Svizzera Romena S.A. Holding transformată ulterior în *Foresta Romena Holding S.A.* a obținut astfel la 1926 „afacerile forestiere române de la Foresta Milano”¹⁸, în plus, *Comit* a „depozitat pe lângă noua societate 40 milioane lei, reprezentând credite de scont aflate la *Banca Commerciale Italiana e Romena*”¹⁹. În practică, prin afacerea *Foresta*²⁰, *Comit* a devenit coproprietară, alături de *Lignum Holding*, la *Foresta Svizzera Romena* din Zürich, al cărui capital social de început a fost fixat la 30 milioane franci elvețieni (jumătate în acțiuni ordinare, jumătate în acțiuni privilegiate), la care s-a adăugat emiterea a 37.500.000 income bonds²¹ convertibile în obligațiuni în dolari pe piața americană²².

Tot în industria forestieră, capitalul italian s-a dovedit cointerestat alături de cel francez la societatea *Carpatina S.A.R.* pentru industria forestieră, București. La începutul deceniului al treilea *Carpatina* a aparținut capitalului elvețian, mai exact grupurilor *International Company Holding* din Basel, *International Trust Gesellschaft* din Geneva și *Holding International de Bois* din Monaco. De altfel, participarea capitalului elvețian

¹⁵ ASBCI, SOF, cart. 231, fasc. 3, Promemoria, Foresta Romena Holding, f. 2; Idem, UF, cart. 34, fasc. 5, ff. 1–2, Convenzione fra la Banca Commerciale Italiana, Milano e Aktiengesellschaft fuer Holzwerke, Zurigo, 15 ottobre 1926, f. 1.

¹⁶ Gian Carlo Falco, *La bilancia dei pagamenti italiana, 1914–1931 in Ricerche per la storia della Banca d'Italia*, Roma Bari, Laterza ed., 1993, volume VI, p. 147.

¹⁷ ASBCI, UF, cart. 34, fasc. 5, Convenzione fra la Banca Commerciale Italiana, Milano e Aktiengesellschaft fuer Holzwerke, Zurigo, 15 ottobre 1926, ff. 1–2.

¹⁸ Idem, SOF, cart. 231, fasc. 3, Promemoria, Foresta Romena Holding, f. 2.

¹⁹ *Ibidem*, f. 3.

²⁰ ANFMB, Fond BCIR, dos nr.4169/1925, f. 75.

²¹ Income bonds – sunt obligațiuni forfetare, adică obligațiuni tranzacționate la un anumit preț pentru care dobânda este plătită numai dacă emitentul a realizat un anumit nivel al venitului.

²² ASBCI, SOF, cart. 231, fasc. 3, f. 3–4.

în industria forestieră românească a fost pe parcursul anilor '20 de peste 12% din capitalul ramurii²³.

Din anul 1921, *Banca Commerciale Italiana*, Milano și *Banque de Paris et des Pays Bas* au manifestat un puternic interes pentru rentabila societate forestieră, care avea la sfârșitul anului 1927 un capital social de 100 milioane lei și un beneficiu de 38.368.536 lei²⁴. De asemenea, *Carpatina* deținea în anul 1928, cinci fabrici de cherestea (la Brezoi, Slatina, Stoenești, Turnu-Măgurele și Puntea Lupului), 27 de gateri, și 3.680 de lucrători forestieri²⁵. Trebuie spus însă faptul că în ciuda ascendenței în cadrul societății *Carpatina* după 1921, capitalul italian a renunțat treptat la interesul pentru această societate care se va constitui în perioada crizei economice, ca o parte componentă a concernului elvețian *Union Bois*.

În ceea ce privea gestiunea și organizarea băncilor italiene, trebuie subliniat faptul că începând cu anul 1933 și mai cu seamă în anul 1934, *Istituto per la Ricostruzione Industriale* – IRI a obținut controlul marilor bănci mixte italiene prin trecerea proprietății, a majorității participațiilor și a creditelor acestora sub gestiunea institutului italian²⁶. Noua structură a proprietății bancare a comportat după 1934 separarea participațiilor bancare din exterior, rămase în portofoliul băncilor italiene de participațiile industriale achiziționate de către marile bănci în anii anteriori imobilizărilor. De altfel, participările acționare în filiale bancare au fost, cu mici excepții, singurul tip de participări pe care băncile italiene asanate l-au promovat după anul 1935.

IRI s-a ocupat așadar de gestionarea rețelei bancare cu activitate în exterior, preocupându-se îndeaproape de reorganizarea participărilor industriale italiene în exterior sau chiar de lichidarea anumitor participațiuni ori credite, considerate inutile.

Banca Commerciale Italiana a subscris și ea după 1934 la cedarea către IRI a participațiilor sau a creditelor deținute în societăți industrial-bancare precum: *Bank Handlowy*, *Bank Gospodarstwa*, Fabrica de bumbac *Poznansky* din Polonia, *Foresta Romena Holding* etc. Tot în urma Convenției din anul 1934 a fost decisă lichidarea agenției sale financiare SICMI, acțiune care nu s-a realizat însă decât formal, în perioada războiului, concernului elvețian revenindu-i gestiunea creditelor pe care

²³ N.N. Constantinescu, C. Murgescu, *Contribuții la istoria capitalului străin în România*, București, 1960, p. 155.

²⁴ „Statistica societăților pe acțiuni din România”, București, 1928, p. 357.

²⁵ „Indicatorul industriei românești”, București, 1928, p. 209.

²⁶ *Ibidem*, p. 247.

Foresta Romena Holding le avea în cadrul afiliatei sale din România și din Ungaria²⁷.

Referitor la grupul *Foresta Română*, faptul că acesta s-a aflat sub controlul IRI a făcut ca *Romcomit* să primească autorizații privind acordarea de credite, atât de la administratorul delegat al băncii milaneze, I. Mattioli, cât și de la directorul central al IRI, I. Malvezzi²⁸. Astfel, acordarea de „facilități” creditoriale către Rastoșnea, Valea Fiadului, Valea Trotușului, *Forestiera Union* sau pur și simplu a unor credite în cont curent către *Foresta Română S.A.* s-a realizat urmare a acceptului venit dinspre ambii reprezentanți ai celor două instituții italiene²⁹.

Creșterea tensiunilor în sfera relațiilor internaționale din ultimii ani ai deceniului al patrulea, cu atât mai mult cu cât unele dintre aceste tensiuni făceau trimitere directă la Italia³⁰, a dus la o instabilitate a sistemului bancar italian. În ceea ce a privit neîncrederea oamenilor de afaceri din marile state capitaliste față de acest sistem, ea s-a accentuat după Conferința de la Monaco (septembrie 1938)³¹ și mai cu seamă după izbucnirea războiului (septembrie 1939).

Drept consecință, băncile engleze, franceze și olandeze au suspendat, începând cu septembrie 1938 creditele acordate băncilor italiene, iar marile bănci italiene și-au retras depozitele de pe lângă filialele lor externe. Primele retrageri de depozite au fost făcute în cadrul filialelor băncilor italiene de la Londra, cele mai afectate filiale fiind, din cauza

²⁷ *Ibidem*, p. 279.

²⁸ Scrisoarea Băncii Commerciale Italiana, Milano către *Romcomit*, din 27 mai 1939 precizează faptul că „facilitățile acordate celor 4 societăți ale Forestei Romene, București [este vorba despre 28.750.000 lei, credite în cont curent către Rastoșnea, Valea Trotușului, Valea Fiadului și *Forestiera Union*], cu garanția acesteia din urmă” au fost autorizate de către banca madre a se menține în vigoare, „în urma înțelegerilor dintre administratorul nostru delegat, I. Mattioli și I. Malvezzi, director central al IRI”; ANFMB, Fond BCIR, dos nr. 2200/1926, f. 326–327.

²⁹ *Ibidem*, f. 314.

³⁰ Italia a participat între anii 1936–1939 alături de Franco la războiul civil din Spania, de asemenea a creat cu Germania, Axa Berlin-Roma (1936), iar în aprilie 1939 a invadat Albania.

³¹ Întîlnirea de la Monaco dintre Mussolini, Hitler, Chamberlain și Daladier din 29 septembrie 1938 s-a finalizat prin acordul din 30 septembrie, acord care prevedea amânarea declanșării ostilităților militare în scopul lichidării Cehoslovaciei, precum și atașamentul oficial al Italiei față de Germania. Salvarea păcii era astfel făcută pentru doar încă un an; Enzo Collotti, *Fascismo e politica di potenza. Politica estera 1922-1939*, Milano, La Nuova Italia ed., 2000, p. 372–374.

consistenței retragerilor, cele ale Băncii Commerciale Italiana³². În ansamblu, cele mai multe dintre disponibilitățile financiare au fost transferate de către marile bănci italiene de la Londra spre Italia sau Elveția, în vederea evitării unui posibil sechestru.

De la declanșarea conflictului și până la intrarea Italiei în război (iunie 1940), sistemul bancar italian s-a aflat în aceeași teribilă dificultate cauzată de pierderea importantelor resurse bancare.

Derularea operațiunilor militare de către trupele italiene în diferite spații ale Europei sau ale Africii a dus însă la amplificarea activității băncilor italiene, cu precădere, spre țările sau teritoriile ocupate de acestea: Grecia, Croația, Dalmația (Iugoslavia), Tunisia, Egipt, Sudan. De asemenea, este cert faptul că expansiunea bancară italiană spre țările unde prezența militară italiană a fost redusă sau inexistentă, s-a dovedit mai puțin consistentă (Bulgaria, România, Polonia).

Se poate afirma astfel că, în genere, expansiunea externă a băncilor italiene între anii 1940-1943 a fost orientată cu preponderență spre teritoriile anexate sau intrate în sfera de influență italiană. Prăbușirea militară a forțelor militare italiene și înlăturarea de la putere a lui Mussolini (25 iulie 1943) a atras după sine, prăbușirea definitivă a sistemului bancar italian în exterior.

În privința procesul de lichidare al sistemului bancar italian în exterior, pe durata războiului, trebuie precizat că autoritățile engleze au procedat la sechestrarea și lichidarea filialelor băncilor italiene de la Londra, iar cele americane a reprezentanței Băncii *Credito Italiano* de la New York. De asemenea, *SICMI* Lugano, o foarte importantă societate financiară italiană cu activitate în exterior va fi transformată de către statul italian (prin IRI) în octombrie 1941 în *Società Anonima di Gestione, Investimenti e Partecipazioni*, lichidată în 1943. Concomitent, va fi creată o altă societate cu aceeași denumire, sediu și capital social, în scopul favorizării acțiunilor capitalului italian (Foresta Romena Holding) în România și Ungaria.

Interesant este de observat, prin urmare, faptul că deși conform unei Convenții din 1934 fusese stabilită lichidarea societății din Lugano, IRI a preferat după 1935 (perioada sancțiunilor impuse Italiei) prelungirea activității acesteia, dat fiind avantajul deținerii de societăți financiare în state neutre. În octombrie 1941, conducerea IRI a considerat prudentă trecerea acestor credite către o nouă societate elvețiană. Cum însă legislația

³² Roberto Di Quirico, *Le banche italiane all'Estero 1900-1950. Espansione bancaria all'estero e integrazione finanziaria internazionale nell'Italia degli anni tra le due guerre*, Fucecchio, European Press Academic Publishing, 2000, p. 261.

românească și ungară prevedea în astfel de cazuri taxe fiscale mari, s-a apelat la artifiциul transformării societății SICMI în *Società Anonima di Gestione, Investimenti e Partecipazioni* (lichidată în 1943), concomitent creându-se o altă societate cu aceeași denumire, sediu și capital social, căreia îi fuseseră încredințate creditele Forestei Române și ale filialei ungare³³. Strategia a fost folosită pentru a da impresia guvernanților români și unguri că nu s-a schimbat nimic la nivelul organizării societății elvețiene. „Noua SICMI” cum a fost ea denumită de către reprezentanții IRI a funcționat până în anul 1958, an în care va fi lichidată definitiv³⁴. Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, respectiv perioada imediat următoare va marca și finalul sistemului bancar italian în exterior. Referitor la celelalte tipuri de societăți comerciale italiene, altele decât cele bancare, acestea au fost afectate de asemenea de starea de război existentă.

Prin urmare, un important investitor în industria forestieră românească a fost chiar statul italian care a obținut după 1934, participațiunile *Băncii Commerciale Italiana* din cadrul grupului Foresta Română și pe cele ale băncii *Credito Italiano* de la *Forestiera Feltrinelli*.

Constituirea Sovromurilor după 8 mai 1945 a lezat interesele investitorilor străini în România prin faptul că a grăbit înlocuirea capitalului străin cu cel de tip sovietic. *La Redevența*, București, o importantă societate a industriei petroliere românești, acțiunile au fost deținute în august 1947 de către Sovrompetrol (58,2%), un grup al investitorilor români (25,4%) și unul al investitorilor străini, printre care italieni, belgieni, americani, englezi și elvețieni (1,70%)³⁵.

Contribuția efectivă a capitalului bancar italian la dezvoltarea structurilor financiar-industriale românești trebuie văzută în primul rând din perspectiva participațiilor, a finanțărilor și a creditărilor, deoarece aceste acțiuni au permis finanței italiene să participe la creșterea capitalului unor întreprinderi, respectiv la gestionarea și organizarea acestora. Apoi, se impune a fi avută în vedere furnizarea de tehnologie și utilaje, asigurarea unui personal calificat și adesea, a unui staff managerial de înaltă ținută profesională. Nu în ultimul rând, trebuie apreciată contribuția capitalului bancar italian la înscrierea unor întreprinderi românești în circuitul economic european, prin integrarea acestora în mari concerne europene. Cel

³³ *Ibidem*, p. 270.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ „Moniteur du petrole roumain”, București, 1948, nr. I–II, p. 55.

mai relevant exemplu în acest sens l-au constituit societățile grupului Foresta Română, societăți integrate inițial concernului Foresta S.A. Milano și ulterior concernelor elvețiene *Foresta Svizzera Romena S.A. Holding*, Zürich și *Foresta Romena Holding*, Zürich.